

Pohjonen Tiina

Kouluun kiinnittymisen merkitys huostaanotetuilla ja

sijaishuollossa olevilla lapsilla ja nuorilla

Kandidaatin tutkielma
KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA
Varhaiskasvatus
2023

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Koulusitoutuneisuuden merkitys huostaanotetuilla ja sijaishuollossa olevilla lapsilla ja nuorilla (Tiina Pohjonen)

Kandidaatin tutkielma, 32 sivua

Huhtikuu 2023

Tässä kandidaatin tutkielmassa oli tarkoitus selvittää, millainen merkitys kouluun kiinnittymisellä on huostaanotetuilla ja sijaishuollossa olevilla lapsilla ja nuorilla. Tarkemmin haluttiin tietää, mitkä asiat lisäävät kouluun kiinnittymistä, mitä hyötyjä kiinnittymisestä on ja mikä tekee kouluun kiinnittymisestä haastavaa. Kirjallisuuskatsauksen lähdeaineisto koostui kansainvälisistä vertaisarvioituista tutkimusartikkeleista. Tutkielma on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena.

Huostaanotetut ja sijoitetut lapset kohtaavat paljon enemmän ja monimuotoisempia haasteita elämässään yleisen väestön lapsiin verrattuna. Epävakaat kotiolot luovat monia stressitekijöitä ja vaikuttavat myös lapsen koulunkäyntiin. Näihin moninlaisiin ongelmiin pitäisi paremmin pystyä vastaamaan, jotta huostaanotetut ja sijoitetut lapset saisivat turvalliset kasvuolosuhteet ja heidän hyvinvointiinsa panostettaisiin. Monelle heistä lapsuuden ongelmat kulkeutuvat mukana aikuisuuteen ja voivat aiheuttaa koulun keskeyttämistä, syrjäytymistä, mielenterveysongelmia, päihteiden väärinkäyttöä, aikaisin vanhemmaksi tuloa tai rikollisuutta.

Koulu ja koulutus nähdään vakaana ja turvallisena ympäristönä ja jatkumona, vaikka kotiolot olisivat epävakaat. Koulun tarkoitus ei ole ainoastaan opettaa lukemista ja laskemista, vaan myös luoda sellainen ympäristö, missä lapsi viihtyy ja tuntee olonsa turvallisiksi. Kouluun kiinnittyminen on tärkeä osa koulutusta. Lapsi voi tuntea olevansa osa luokkaa ja koulua sekä tuntea välittämistä, huolenpitoa ja sitä, että hän on yhtä arvokas kuin kuka tahansa muukin.

Tämä vaatii lapsen opettajalta sitoutumista sekä yhteistyötaitoja työskennellä koulun henkilökunnan, sijaishoitajien sekä sosiaalityöntekijöiden kanssa. Tutkimukset osoittavat, että kouluun kiinnittyminen lisäsi akateemisia saavutuksia, vähensi akateemisesti uhkaavaa käytöstä, paransi sosiaalista taitoja ja paransi nuoren itsetuntoa. Sen lisäksi havaittiin, että ongelma käyttäytymisen väheneminen sekä tuen saaminen huoltajilta ja sosiaalityöntekijöiltä lisäsivät kouluun kiinnittymistä.

Avainsanat: Sijaishuolto, lastensuojelu, koulukiinnittyminen, ongelmakäyttäytyminen, huostaanotto, koulu

University of Oulu

Faculty of Education

School engagement's importance to children and young people in child protection or foster care (Tiina Pohjonen)

Bachelor's thesis, 32 pages

April 2023

In this bachelor's thesis, the purpose was to find out what kind of significance school engagement has for children and young people who have been taken into care and are in foster care. In more detail, we wanted to know what things increase school engagement, what are the benefits of engagement, and what makes school engagement challenging. The source material of the literature review consisted of international peer-reviewed research articles. The thesis has been implemented as a descriptive literature review.

Children in care and foster care face many more problems and more diverse challenges in their lives compared to children in the general population. Unstable home conditions create many stressors and also affect the child's school attendance. It should be better to be able to respond to these various problems, so that the children taken into care and placements have safe growing conditions and their well-being is invested in. For many of them, childhood problems carry over into adulthood and can cause them to drop out of school, be marginalized, have mental health problems, abuse substances, become parents early, or become criminals.

School and education are seen as a stable and safe environment and a continuum, even if home conditions are unstable. The purpose of the school is not only to teach reading and math, but also to create an environment where the child is comfortable and feels safe. Getting engaged to school is an important part of education. The child can feel that he is a part of the class and the school, and that he is cared for, and that he is just as valuable as anyone else.

This requires commitment from the child's teacher and cooperation skills to work with the school's staff, foster carers and social workers. Research shows that school engagement increased academic achievement, reduced academically threatening behavior, improved social skills, and improved a young person's self-esteem. In addition, it was found that a reduction in problem behavior and receiving support from guardians and social workers increased school engagement.

Keywords: Foster care, child protection, school engagement, problem behavior, school

Sisällys

1 Johdanto.....	5
2 Tutkimuksen lähtökohdat	7
2.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	7
2.2 Aineiston keruu ja valinta	7
3 Lastensuojelujärjestelmä.....	9
3.1 Lastensuojelu	9
3.2 Huostaanotto.....	10
3.3 Sijaishuolto	11
3.4 Huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten koulunkäynti	12
4 Kouluun kiinnittyminen lastensuojelussa olevilla lapsilla ja nuorilla	14
4.1 Kouluun kiinnittyminen	14
4.2 Sijaiskodin, opettajien ja sosiaalityöntekijöiden merkitys.....	15
4.3 Ongelma käyttäytyminen	18
4.4 Kouluympäristö ja siellä tapahtuva vuorovaikutus.....	20
4.5 Oppimisvaikeudet.....	22
4.6 Koulu vaihdokset ja poissaolot	24
5 Pohdinta ja johtopäätökset.....	25
Lähteet	29

1 Johdanto

Tämän kandidaatintutkielman tavoitteena on ymmärtää huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten ja nuorten kouluun kiinnittymistä ja sen rakentumista koulu ympäristössä. Kouluun kiinnittymisellä tarkoitetaan sitä, miten lapsi suhtautuu ja osallistuu koulun opetussuunnitelman sekä sen ulkopuoliseen toimintaan. Tutkielma keskittyy erityisesti tarkastelemaan tekijöitä mitkä lisäävät kouluun kiinnittymistä tai tekevät kouluun kiinnittymisestä haastavaa sekä kouluun kiinnittymisen hyötyjä lapselle ja nuorelle. Tarkastelun kohteeksi otettiin huostaanotetut ja sijoitetut lapset, koska heidän taustansa näkyy erilaisina haasteina myös kouluympäristössä. Koska aiheesta on hyvin vähän suomalaista tutkimusta ja tietoa, niin tarkoituksena on lisätä ymmärrystä laajemmin kouluun kiinnittymisen tärkeydestä. Kiinnostukseni aiheeseen nousi henkilökohtaisten intressien pohjalta, kun olen työskennellyt sijoitettujen lasten parissa. Erityisesti halusin perehtyä lisää siihen, miten tällaisten lasten kohdalla kouluun kiinnittyminen näyttäytyy sekä siihen, että minkälainen rooli koululla ylipäätään on lastensuojelussa olevien lasten osalta.

Kouluun kiinnittyminen on moniulotteinen ilmiö ja prosessi, johon voidaan vaikuttaa ja sillä on runsaita yhteyksiä oppilaan oppimiseen sekä kehittymiseen (Virtanen, 2017). Kouluun kiinnittyminen nähdään jatkuvasti suojaavana tekijänä, mikä edistää sosio- emotionaalista terveyttä ja lisää psykososiaalisia tuloksia lastensuojelussa olevilla lapsilla (Cage ym., 2022). Koulun puitteet tarjoavat ympäristön, jota voidaan säädellä toimintaperiaatteilla, seurata ammattilaisten toimesta, ja jossa interventiot voidaan toteuttaa strategisesti (Leonard ym., 2016). Sen takia, tutkimukset kouluun kiinnittymisen ja sopeutumisen yhteyksistä nuorilla, joilla on korkea riski kokea huonoa kohtelu, on kriittinen (Leonard ym., 2016).

Erityisesti lastensuojelussa olevilla lapsilla on todennäköisempää osoittaa matalampia saavutuksia lukemisessa ja matematiikassa sekä kognitiivisessa osaamisessa verrattuna lapsiin, jotka eivät ole järjestelmässä (Leonard ym., 2016). Virtasen (2017) mukaan oppilaan heikko osallistumisen taso koulun aktiviteetteihin edeltää heikkoa koulumenestystä. Heikko koulumenestys sen sijaan heikentää oppilaan tunnetta kouluun kuulumisesta sekä koulunkäynnin arvostus laskee (Virtanen, 2017). Tämä voi johtaa äärimmäiseen kiinnittymättömyyteen eli koulun keskeyttämiseen, jos oppilasta ei onnistuta tukemaan opetuksen ja kasvatuksen menet-

telytavoilla (Virtanen, 2017). Koulun keskeyttäminen tai keskeytyminen on valitettava tapahtuma lapsen kehityksen ja tulevaisuuden kannalta. Huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten moninaiset haasteet huomioon ottaen heillä on suuri riski ajautua koulun keskeyttämiseen.

Tilastokeskuksen keräämän tiedon perusteella oppivelvollisuuden täysin laiminlyöneitä tai ilman päättötodistusta jääneitä lapsia ja nuoria lukuvuonna 2017/2018 oli 0,75 % (noin 436 lasta) (Suomen virallinen tilasto [SVT], 2019). Määrä on kasvanut tasaisesti, sillä lukuvuonna 2010/2011 kyseinen prosenttiluku oli 0,28 (SVT, 2019). Varhainen ennakointi ja erilaiset tukitoimet voivat olla ratkaisevassa asemassa koulun keskeyttämisen ennaltaehkäisyssä kannalta. Tulevana opettajana minua kiinnostaakin, miten kouluun kiinnittymistä voisi lisätä huostaanotetuilla ja sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla, jotta koulun keskeyttäneiden määrä heillä ei kasvaisi ja koulu koettaisiin turvallisenä paikkana.

On todettu, että kodin ulkopuolelle sijoitetulle lapselle on ratkaisevan tärkeää kokea vakautta, pysyvyyttä sekä mahdollisuus saada apua trauman ja muun huonon kohtelun vaikutusten hoitamiseen (Tilbury ym., 2014). Osana hyvinvoinnin edistämistä on tärkeää, että lapset saavat kokea laadukasta koulutusta (Tilbury ym., 2014). Onneksi tutkimuksessa on tunnistettu kouluun liittyviä tekijöitä, jotka voivat olla suojaavia tekijöitä nuorille, joilla on riski saada heikkoja psykososiaalisia ja akateemisia tuloksia (Stiles & Gudiño, 2018). Yksi tällainen tekijä, jonka on osoitettu olevan vahva nuorten positiivisten akateemisten ja psykososiaalisten tulosten ennustaja, on kouluun kiinnittyminen. Mikä tärkeintä, kouluun kiinnittymistä pidetään muovautuvana ja herkästi reagoivana ympäristön muutoksiin. (Stiles & Gudiño, 2018)

2 Tutkimuksen lähtökohdat

Tässä luvussa käsitellään tarkemmin tutkimuksen tavoitetta ja tutkimuskysymyksiä. Sen lisäksi kuvaillaan aineiston keruuta, hakutermejä ja lähteitä sekä avataan kuvaileva kirjallisuus katsaus-käsitettä.

2.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa keskitytään huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten kouluun kiinnittymiseen. Tutkielman alkutaipaleella ja tietoa etsiessä tutkimuskysymykset eivät olleet vielä selkeinä mielessä vaan muovautuivat työn edetessä ja tutkimuksiin tutustuttaessa. Lopullisiksi tutkimuskysymyksiksi nousivat seuraavat kysymykset:

1. *Mitkä asiat lisäävät kouluun kiinnittymistä?*
2. *Mitä hyötyjä kouluun kiinnittymisestä on?*
3. *Mikä tekee kouluun kiinnittymisestä haastavaa?*

Näitä kysymyksiä pohditaan huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten ja nuorten näkökulmasta. Lasten ja nuorten ryhmää ei ole lähdetty rajaamaan, koska useimmat tutkimukset sisälsivät ikäjakaumansa perusteella molempiin ryhmiin kuuluvia henkilöitä. Sen lisäksi aiheesta oli hyvin niukasti tutkittua tietoa, joten tiukemmat rajaukset lasten iän, sukupuolen tai muun sellaisen perusteella olisi vielä vähentänyt relevanttien tutkimusten määrää.

2.2 Aineiston keruu ja valinta

Tutkimus on toteutettu kuvailevana kirjallisuuskatsauksena. Kirjallisuuskatsaukseksi kutsutaan esimerkiksi kandidaatin teoreettista tutkielmaa, joka pohjautuu aikaisempiin tutkimuksiin (Salminen, 2011). Kirjallisuuskatsausta voidaan pitää tutkimustekniikkana ja metodina, joka perustuu aiempaan tutkittuun tietoon ja niistä yhteen koottuihin loppupäätelmiin. Niiden avulla saadaan aikaan uusia tutkimustuloksia. (Salminen, 2011) Kirjallisuuskatsaus voidaan jakaa kolmeen kategoriaan: systemaattinen kirjallisuuskatsaus, kuvaileva kirjallisuus katsaus ja meta-analyysi (Salminen, 2011). Kirjallisuuskatsauksen perustyypeistä kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yksi yleisimmistä ja sitä voisi kuvailla yleiskatsaukseksi, koska siitä puuttuu tarkat ja tiukat säännöt (Salminen, 2011). Kuvailevasta kirjallisuuskatsauksesta voidaan erottaa kaksi toisis-

taan erillistä suuntausta: integroiva ja narratiivinen katsaus (Salminen, 2011). Tässä tutkielmassa käytetään narratiivista kirjallisuuskatsausta, jolloin kyseessä on laajempi prosessi, jossa tarkoituksena on koota yhteen aiemmin tehtyjä tutkimuksia aiheesta. Kyseinen tutkimustekniikka auttaa havainnollistamaan käsiteltävää ilmiötä laajemmin sekä edistää ajantasaistamaan tutkimustietoa. (Salminen, 2011) Tutkielmassa on tarkoituksena kerätä mahdollisimman tuoreta tietoa kouluun kiinnittymisen merkityksestä huostaanotetuilla ja sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla. Koska aiheesta oli tehty varsin vähän tutkimuksia niin rajausta piti viedä vähän taaksepäin ja näin ollen vuosi 2010 muodostui ajallisesti tutkimusten takarajaksi. Aiheesta ei löytynyt yhtään suomalaista tutkimusta ja tarkoituksena on nostaa ilmiötä ja siihen liittyvää tietoa enemmän esille sekä muodostaa yleiskuvaa ilmiöstä aikaisempien tutkimusten valossa.

Lähdeaineistona on käytetty pääasiassa kansainvälisiä vertaisarvioituja artikkeleita, mutta myös aiheeseen liittyvää tieteellistä kirjallisuutta. Tavoitteena on ollut käyttää mahdollisimman tuoreita artikkeleita ja tutkimuksia, jotta tutkielma koostuisi niin ajankohtaisesta tiedosta, kun mahdollista. Lähteinä käytetyt tutkimukset ovat kansainvälisiä tutkimuksia, eikä mukana ole yhtään suomalaista tutkimusta aiheesta. Näin ollen on huomioitava se, että eri maiden lastensuojelulainsäädäntö ja käytännöt poikkeavat suomalaisesta järjestelmästä niin lastensuojelupalveluiden, päätöksenteon, sijaishuollon toteutuksen kuin ammatillisten käytäntöjenkin osalta (uudistamistyöryhmä, 2020).

Aineiston kerääminen alkoi syksyllä 2022, mutta lähde aineisto on päivittynyt työn edetessä. Tutkielman aineistoa ja lähteitä on kerätty kansainvälisistä tietokannoista sekä kotimaisista tietokannoista. Muun muassa seuraavia tietokantoja on hyödynnetty: EpscoHost tietokanta, ProQuest tietokanta, Oula- finna, finna.fi tietokantaa, Scopus tietokantaa ja Google Scholar:ia. Hakutermeinä on käytetty *school engagement*, *foster care*, *child welfare system*, ja suomenkieliset vastineet olivat *kouluun kiinnittyminen*, *osallistuminen*, *lastensuojelu*, *sijoitettu lapsi*.

3 Lastensuojelujärjestelmä

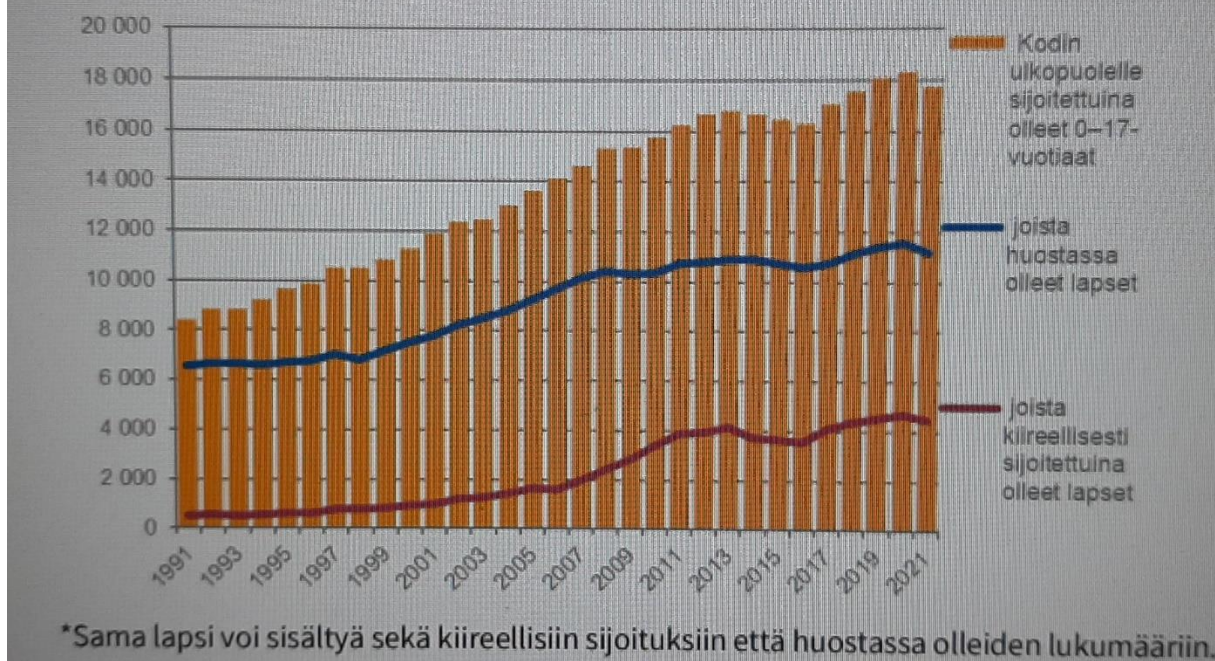
Tässä luvussa käydään läpi tutkimuksissa esiintyviä käsitteitä, jotka ovat keskeisiä tässä kirjallisuuskatsauksessa. Peruskäsitteitä ovat lastensuojelu, huostaanotto ja sijaishuolto. Avaan käsitteitä pääasiassa Suomen lastensuojelun näkökulmasta ja siitä, miten lastensuojelu järjestelmä meillä toimii. Sen lisäksi käyn pintapuolisesti läpi suomessa asuvien huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten koulunkäyntiä.

3.1 Lastensuojelu

YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan sopimusvaltiot ovat sitoutuneet siihen, että lasta ei eroteta vanhemmistaan heidän toiveiden vastaisesti, paitsi niissä tilanteissa, kun viranomaiset toteavat sen olevan lapsen edun mukaista soveltuviin lakeihin ja menettelytapoihin perustuen (Unicef). Kyseisiä tilanteita ovat esimerkiksi vanhempien laiminlyönnit tai pahoinpitelyt lasta kohtaan (Unicef). Suomi kuuluu myös kyseisen sopimuksen sopimusvaltioihin. Ihmisoikeus ja yleissopimukset velvoittavat suomen viranomaisia toimimaan lapsen edun mukaisesti (Sosiaali- ja terveysministeriö, [STM]). Suomen perustuslaissa on myös säädetty lapsen oikeuksista ja yksi tällainen laki on lastensuojelulaki, jonka tarkoituksena on turvata lapsen oikeudet (STM). Lastensuojelulain (LastensuojeluL 1:1 §) ”tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun”. Lastensuojelun keskeisin periaate on lapsen etu: sen toteuttaminen ohjaa lastensuojelun toimenpiteisiin ryhtymistä, joka on kunnallisen lastensuojelun viranomaistoimijoiden vastuulla (Jahnukainen ym., 2012, s. 37–38). Lastensuojelun tarpeella viitataan lastensuojelutarpeen arviointiin, avohuollon tukitoimenpiteisiin, huostaanottoon, sijaishuoltoon, kiireelliseen sijoitukseen sekä jälkihuoltoon (Jahnukainen ym., 2012, s. 36). Lastensuojelujärjestelmään yhteydessä olevat lapset ovat erityisen haavoittuvaa väestöä, koska heillä on suurempi todennäköisyys joutua kokemaan vaikeuksia, kuten hyväksikäyttöä, laiminlyöntiä, köyhyyttä, perheväkivaltaa ja vanhempien päihteiden käyttöä (Stiles & Gudiño, 2018).

Alla näkyvä kuvio on terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) tilastoraportista 22/2022. Kuviossa näkyy kodin ulkopuolelle sijoitettujen, huostassa olevien sekä kiireellisesti sijoitettujen lasten lukumäärät. Kuviosta käy selvästi ilmi sijoitettujen lasten määrän kehitys kolmenkymmenen vuoden ajalta. Vuosien 2020 ja 2021 aikana kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten lukumäärä on hieman vähentynyt (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, [THL], 2022).

Kuvio 1. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset sekä heistä huostassa ja kiireellisesti sijoitettuna olleet lapset vuosina 1991–2021*.

3.2 Huostaanotto

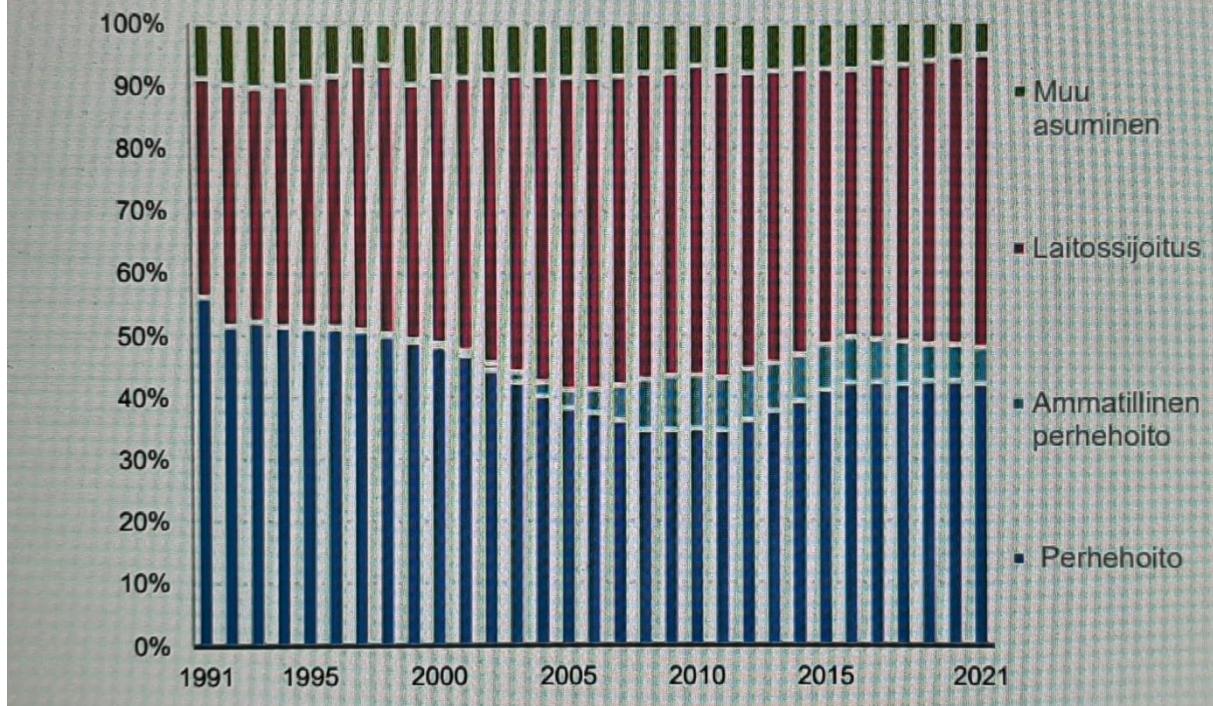
Kun vanhempia ei ole tai he eivät syystä tai toisesta pysty tai halua ottaa kasvatusvastuuta lapsesta yhteiskunnan hyväksymällä tavalla (Pösö, 2016, johdanto kappale), siirtyy silloin lapsen huolenpitoa, kasvatusta ja hoitoa koskevien asioiden päätöksentekovalta julkisen vallan vastuulle (Toivonen, 2017). Huostaanottoa käytetään lastensuojelun viimesijaisena toimenpiteenä, silloin kun toisenlaiset keinot eivät auta tai ole mahdollisia (Toivonen, 2017). Suomalaiselle huostaanotolle ominaista on pyrkimys väliaikaisuuteen (Pösö, 2016, johdanto kappale). Se on voimassa toistaiseksi ja lopullisena päämääränä on perheen jälleenyhdistyminen. Suomalaisessa lastensuojelussa lapsikeskeinen orientaatio on vahva, sillä 12-vuotiaiden ja sitä vanhempien huostaanotettujen lasten näkemykset vaikuttavat päätöksentekoprosessissa. (Pösö, 2016, johdanto kappale) Huostaanoton ehdot ja määräykset vaihtelevat alueiden, maiden ja aikakausien välillä huomattavasti (Pösö, 2016, johdanto kappale).

3.3 Sijaishuolto

Lastensuojelussa sijaishuollolla viitataan huostaanotetun, kiireellisesti sijoitetun tai lastensuojelulain 83 §:n väliaikaismääräyksen perusteella sijoitetun lapsen kasvatuksen ja hoidon järjestämistä kodin ulkopuolella (uudistamistyöryhmä, 2020). Suomen lainsäädäntö ohjeistaa sijaishuoltopaikan päätöksenteossa ensisijaisesti valitsemaan perhehoidon (Pösö, 2016, johdanto kappale) ja lapsi sijoitetaan laitoshoitoon pääasiallisesti vain, jos hoitoa ei voida toteuttaa riittävien tukitoimien avulla muualla lapsen edun mukaisesti (Toivonen, 2017). Ratkaisua harkitessa on asianmukaisesti otettava huomioon jatkuvuuden toivottavuus lapsen kasvatuksessa sekä huomioitava hänen uskonnollinen, etninen, kielellinen ja sivistyksellinen taustansa (Unicef). Vuonna 2010 lastensuojelun sijaishuollossa 0–20-vuotiaita lapsia oli 17 203 ja vuonna 2019 vastaava luku oli 18 928 (uudistamistyöryhmä, 2020). Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL, 2022) tilastoraportin 22/2022 mukaan vuonna 2021 kodin ulkopuolelle sijoitettuja lapsia oli 17 727, joten viimeisten vuosien aikana sijoitettujen lapsien määrä on vähentynyt. Vuosittain yli 250 000 yhdysvaltalaisista lasta siirtyy sijaishoittoon (Johnson-Motoyama ym., 2022). Lasten ja nuorten sijoituspaikan muuttuminen väkivaltaisesta tai välinpitämättömästä kotiympäristöstä sijaiskotiin edistää todennäköisesti turvallisuuden tunnetta ja hyvinvointia (Leonard & Gudiño, 2016). Sijaisvanhemmat saattavat pystyä tarjoamaan hoivaavan, turvallisemman ja sopivamman kodin laiminlyödyille lapsille. Lapset käsittävät elämän kodin ulkopuolisen hoidon ja heidän hoitajansa positiivisessa valossa. (Leonard & Gudiño, 2016)

Alla näkyvä kuvio on THL:n tilastoraportista 22/2022. Siinä osoitetaan pylväsdiagrammin avulla, että millaisiin sijoituspaikkoihin huostaanotetut lapset on sijoitettu kodin ulkopuolelle eri vuosina. Kuvioista voidaan huomata, että perhehoitoon sijoittaminen on pysynyt suunnilleen samalla tasolla ja laitossijoitukset ovat hieman kasvaneet viimeisen kuuden vuoden aikana. (THL, 2022)

Kuvio 11. Kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet lapset viimeisimmän sijoituspaikan mukaan vuosina 1991–2021, %.

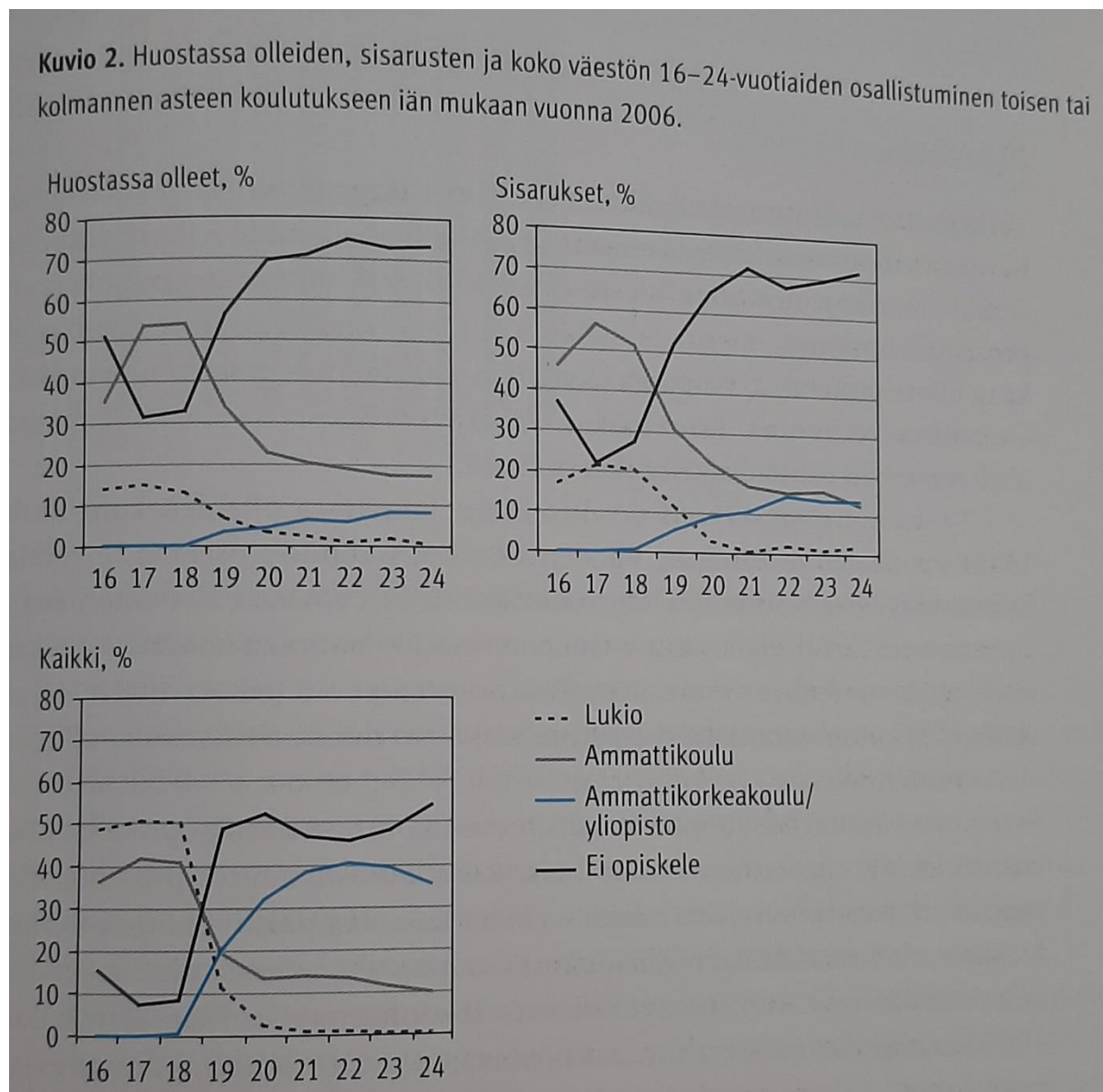
3.4 Huostaanotettujen ja sijoitettujen lasten koulunkäynti

Lastensuojelussa olevilla lapsilla on hyvin usein vaikeuksia koulunkäynnissä. Taustalla on muutakin ja ennen lastensuojelun asiakkuutta lapsen elämässä on tapahtunut muutoksia koulussa, kaveripiirissä, asuinympäristössä ja perhepiirissä. Tällaiset muutokset tarkoittavat usein merkitsevien ihmissuhteiden katkeamista sekä uuteen kasvu- ja elinympäristöön tutustumista ja integroitumista. (Heino & Oranen, 2012, s. 172) Koulun katsotaan olevan lapselle merkittävä kehitysympäristö ja siihen liittyminen pitäisi lähtökohtaisesti turvata sijaishuollossa oleville lapsille ja nuorille. On oikeutettua odottaa, että huostaanoton jälkeen lapsen tilanne kohentuu ja silloin, jos huostaanotto vahvistaa opetuksesta syrjäytymistä, niin se ei vastaa tarkoitustaan. (Heino & Oranen, 2012, s. 185–186) Koulunkäynnin ja opiskelujen sujuminen on merkittävä suojaava ja kehitystä tukeva tekijä. Koulunkäyntiä voi haitata todelliset ongelmat oppimisen edellytyksissä sekä sen lisäksi myös negatiiviset ennakoasenteet, jotka voivat valitettavasti myös muotoutua lapsen käsityksiksi itsestään. (Heino & Oranen, 2012, s. 188–189)

Ei ole yllättävää, että tutkintoihin tähtäävään koulutukseen osallistuminen on huostaanotetuilla vähäisempää kuin muilla samanikäisillä, sillä yksi huostaanoton tavoitteista on lapsen peruskoulun loppuun saattaminen (kuvio 2) (Heino & Johnson, 2010, s. 274). Huostassa olleista 16-

vuotiaista nuorista jopa yli puolet ei osallistu toisen asteen koulutukseen, kun kokoväestössä samanikäisten nuorten määrä on vain 15 %. Sen lisäksi kuviosta voidaan nähdä, että huostassa olevien 17–18-vuotiaiden ei opiskelevien nuorten määrä on paljon korkeampi verrattuna saman ikäryhmän nuoriin koko väestössä. (Heino & Johnson, 2010, s. 274) Huostassa olevilla ammattikouluun osallistuminen on yleisempää ja ammattikorkeakoulussa sekä yliopistossa opiskeleminen on harvinaisempaa (Heino & Oranen, 2012, s. 174).

Kuvio 2. Huostassa olleiden, sisarusten ja koko väestön 16–24-vuotiaiden osallistuminen toisen tai kolmannen asteen koulutukseen iän mukaan vuonna 2006.

4 Kouluun kiinnittyminen lastensuojelussa olevilla lapsilla ja nuorilla

Vaikka kouluun kiinnittyminen liittyy useisiin samankaltaisiin käsitteisiin, kuten koulu yhteys, kiinnittyminen oppilaana, koulu ilmapiiri ja koulu sitoutuminen, jokaisella näillä on hieman erilainen merkitys. Tässä koulu kiinnittyminen käsitetään "aktiivisena osallistumisena oppilaan tutkintoon koulussa ajatusten, tunteiden ja tekojen kautta" (Stiles & Gudiño, 2018).

4.1 Kouluun kiinnittyminen

Koulu kiinnittymisen (student engagement tai school engagement) katsotaan muodostavan määrätietoisen prosessin, joka on herkkä muuttuville kontekstuaalisille ja yksilöllisille vaikutteille (Virtanen, 2016). Koulu kiinnittymisen avulla tutkijat pyrkivät saamaan selville oppilaan koulussa menestymisen edellytyksiä sekä ongelmia, jotka liittyvät koulunkäyntiin (Virtanen, 2017). Koulu kiinnittyminen pitää sisällään oppilaan kuulumisen kaikkeen koulussa tapahtuvaan toimintaan, ja siihen lukeutuu myös opetussuunnitelman ulkopuolinen toiminta (extra curricular activities) (Ulmanen, 2017). Koulu kiinnittyminen on myös oppilaan kiinnostusta, sitoutumista ja osallistumista kouluympäristöön ja koulutyöhön sekä (Mihalec-Adkins & Cooley, 2020) suhteiden luomista opettajien ja muiden oppilaiden kanssa (Tilbury ym., 2014). Kouluun kiinnittymiseen vaikuttavat oppilas kohtaiset yksilölliset tekijät kuten oman hallinta alueen käsitäminen, itsetunto, vanhempien odotukset, vanhempi-lapsi vuorovaikutus, sosioekonominen status ja aikaisemmat arvosanat (Cage ym., 2022). Koulu yhteyteen ja kiinnittymiseen vaikuttavia asioita on myös positiivinen asenne koulua kohtaan, opettajan välittämisen ja tukemisen taso, ystävien läsnäolo koulussa, motivaatio oppia sekä tunne, että on osa koulua (Tilbury ym., 2014).

Kansainvälisesti oppilaiden kiinnittymistä koulutyöhön ja akateemista menestystä on tutkittu paljon (Ulmanen, 2017). Kuitenkaan tietoa juuri sijaislasten koulu kiinnittymisen kehittymisestä ei ole paljon tarjolla ja pitkittäistutkimukset aiheesta puuttuvat. Sijaishuollossa oleville lapsille ominaista ovat usein heidän alhaiset akateemiset tuloksensa, jotka jäävät huomattavasti ikäryhmänsä koulutustasoa matalammiksi (Kangas ym., 2010), ja jotka vaikuttavat negatiivisesti myös heidän myöhempään elämäänsä (Goemans ym., 2018). Kouluun kiinnittyminen voi olla avain tekijä heidän akateemisten ja kasvatuksellisten tulosten edistämässä (Goemans ym., 2018). Ottaen huomioon, että sijaislapset ovat riskiryhmää, koska eivät saavuta korkeaa suoritustasoa koulussa, heidän kouluun sitoutumisensa on kriittisen huomioimisen arvoista (Tilbury

ym., 2014). Koulu kiinnittyminen on tunnistettu suojaavaksi tekijäksi, trauma vaikutuksen lievittäjäksi, joka edistää toimintaan sopeutumista. Se edistää myös sosio-emotionaalista terveyttä ja psykososiaalisia tuloksia lastensuojelussa olevilla lapsilla ja nuorilla. (Cage ym., 2022) Se vaikuttaa positiivisesti ja merkittävästi lapsen kykyyn toimia, jopa lapsilla, joilla on suuri sopeutumishäiriön riski. Kouluun kiinnittyminen on tärkeä nuorten akateemisuuden ja mielenterveyden ennustaja. (Leonard ym., 2016) Koulu kiinnittyminen voidaan jakaa kolmeen osaan, käyttäytymis-, emotionaalinen- ja kognitiivinen sitoutuminen. Näiden komponenttien sisällä on kuitenkin huomattavaa heterogeenisuutta ja päällekkäisyyttä. Siksi emme tee alajaottelua ja käytämme kiinnittymistä yhtenä (moniulotteisena) käsitteenä. (Roorda ym., 2011) Sijaislasten koulu kiinnittymisestä on raportoitu molempia, matalampaa sekä korkeampaa, koulu kiinnittyneisyyttä verrattuna yleisen väestön lapsiin. Näistä erilaisista tuloksista huolimatta, kaikki tutkimukset vahvistavat sijaislasten kouluvaikeudet sekä painottavat kouluun kiinnittymisen tärkeyttä. (Goemans ym., 2018)

4.2 Sijaiskodin, opettajien ja sosiaalityöntekijöiden merkitys

Kouluun kiinnittymisen merkitys voi olla erityisen vaikuttavaa sijaishuollossa oleville nuorille, jotka tuntevat huomattavaa epävakautta (Jaramillo & Kothari, 2022) ja, joilta puuttuu elämästään aikuinen, kuka tarjoaisi apua kotitehtävissä, tukemisessa, edunvalvonnassa ja kasvatusarvojen jakamisessa (Tilbury ym., 2014). Heiltä usein puuttuu positiivinen suhde kotona oleviin aikuisiin (Jaramillo & Kothari, 2022). Kannustava ja rohkaiseva aikuinen sekä prosessit, jotka iloitsevat edistymisestä ja saavutuksista, voivat olla ratkaisevia koulumenestyksen kannalta sijaislapsilla (Tilbury ym., 2014). Stereotyytiat, uskomukset ja ammattilaisten odotukset voivat vaikuttaa haitallisesti lasten koulutuspyrkimyksiin. Jos opettajat, sosiaalityöntekijät ja huoltajat eivät odota heidän pärjäävän hyvin heidän hoitohistoriansa takia ja hyväksyvät alhaiset saavutukset eräänlaisena normina, niin myös nuoret odottavat itseltään vähän. (Tilbury ym., 2014) Sijaislapset ilmoittivat alhaisemmista odotuksista itseä kohtaan, näkivät heidän vanhemmillaan olevan alhaiset odotukset heitä kohtaan, saivat vähemmän tukea vanhemmiltaan opinnoissaan ja ilmoittivat koulutasapainon olevan heikkoa. Nämä tulokset ovat sopusoinnussa tulosten kanssa, jotka ovat osoittaneet alhaisempaa koulu menestystä ja kiinnittymistä sijaislasten koulunkäynnissä. (Tilbury ym., 2014)

Tilbury ym., (2014) tutkivat koulu kiinnittymisen ja sitoutumisen erityisiä tekijöitä sijaishuollossa olevilla lapsilla ja tutkimukseen osallistui 202 sijaishuollossa ollutta lasta, 13–18-vuotiaita, Queenslandissa Australiassa. Kouluympäristö sekä koettu tuen taso vaikuttivat koulu kiinnittymiseen ja niitä ketä auttoivat huoltajat sekä sosiaalityöntekijät olivat paljon todennäköisemmin positiivisesti kiinnittyneitä kouluun (Tilbury ym., 2014). Tulokset myös toivat esiin, että vaikka sijaishuoltajien osallistumista koulutukseen ei pidetty tärkeänä tulevaisuuden odotusten tai sosiaalisen kouluun kiinnittymisen kannalta, se voi liittyä selvemmin koulu kiinnittymisen kognitiivisiin puoliin, kuten tehtävien suorittamiseen ja vaivannäköön (Mihalec-Adkins ym., 2020). Sen sijaan Tilbury ym., (2014) mukaan tuen saaminen huoltajilta ja sosiaalityöntekijöiltä olivat tekijöitä, jotka kaikista voimakkaimmin ennustivat kouluun kiinnittymistä sijaislapsilla. Vertaisryhmässä koulumenestys, vanhempien tuki ja koulusta pitävät ystävät ennustivat voimakkaimmin koulu sitoutumista (Tilbury ym., 2014).

Vuorovaikutus opettajien kanssa on välttämätöntä. Koulu sitoutuneisuus lisääntyy, kun oppilaat tunnistavat positiivisen ja kannustavan suhteensa opettajaansa ja opettajan odotukset ovat selkeitä ja he ovat johdonmukaisia vastauksissaan oppilailleen. Opettajan laatu, joka määrittellään oppilaan kompetenssin, autonomian ja yhteenkuuluvuuden tunteen avulla, vaikuttaa suoraan ja positiivisesti koulu kiinnittymiseen. (Cage ym., 2022)

On osoitettu, että opettaja-oppilaan suhteen laatu yleisen väestön lapsilla on merkittävästi yhteydessä oppilaiden sosiaaliseen toimintaan, käyttäytymisongelmiin, oppilas toimintaan sitoutumisessa sekä akateemisten saavutusten kanssa. Opettaja-oppilaan suhteen vaikutukset näyttävät olevan pitkäkestoisia. (Roorda ym., 2011) Lapsen emotionaalinen turvallisuuden tunne vahvistuu ja lapsen keskittyminen taitojen harjoitteluun ja opiskeluun mahdollistuu lämpimässä opettaja-oppilas suhteessa (Siiskonen ym., 2019, 84–85). Opettajan myönteisen tunnetuen seurauksena oppilaat osoittavat toisilleen sosiaalista tukea, joka edistää lasten motivaatiota ja kouluun kiinnittymistä. Opettaja-oppilas suhteen merkitys nähdään suojaavana kompensoivana tekijänä muiden ympäristöjen, kuten kodin tai kaveripiirin ongelmia vastaan. (Siiskonen ym., 2019, 84–85) Lapset, jotka arvostavat suhdetta heidän opettajaansa, haluavat todennäköisimmin suorittaa tiettyjä sosiaalisia ja akateemisia tehtäviä luokkahuoneessa. Tutkimukseen osallistuvat ilmaisivat arvostavansa opettajia, jotka hoitivat heidän ongelmiaan. (Celeste, 2011) Oikea-aikainen ja positiivinen tuki opettajilta oli selvästi yksi tärkeimmistä tekijöistä, mikä vaikutti sijaislasten emotionaaliseen kiinnittymiseen koulussa (Tilbury ym., 2014). Hyväntahtoinen asenne, ulkonäkö sekä opetustyyli olivat asioita, joiden havaittiin lisäävän opettajan suosiota lasten keskuudessa (Celeste, 2011).

Nuoret kertoivat opettajista muun muassa näin ”Opettajat ovat ystävällisiä, jos tarvitset apua tehtävien kanssa, he auttavat sinua”. Opettajat havaittiin toisinaan myös ei tukevina, epäoikeudenmukaisina ja hyödyttöminä:” toiset lapset ja joskus opettajat kiusasivat minua...sanoivat asioita kuten, sijaislapset luulevat pääsevänsä pälkähästä, kun ei tarvitse käyttää edes koulupukua”. (Tilbury ym., 2014) Koulujen ja opettajien tulisi olla tietoisia sijaishoidon lasten erityistarpeista (Goemans ym., 2018). Koulutuksessa tulisi opettajille antaa tarvittavat koulutustiedot ja -taidot työskennellä huostaanotettujen lasten kanssa niin koulussa kuin koulun ulkopuolellakin. Tarkoituksena on varmistaa, että näitä lapsia tuetaan riittävästi heidän oppimisessaan sekä heidän sosiaalisiin ja emotionaalisiin tarpeisiinsa vastataan koulussa. (Celeste, 2011) Sijaishuoltotyö on erityisen haastavaa ihmissuhde- ja muutostyötä ja sitä toteuttavilla ammattilaisilla olisi hyvä olla vahvat ammatilliset ja inhimilliset taidot (uudistamistyöryhmä, 2020). Terve opettajan ja oppilaan välinen suhde on ratkaisevan tärkeä oppilaille, jotka ovat kokeneet huomattavaa stressiä ihmissuhteissaan ja suurin osa huostaanotetuista lapsista kuuluu tähän kategoriaan (Celeste, 2011). Koulu siirrosta huolehtiminen, vahvojen ihmissuhteiden rakentaminen opettajien ja sijaislasten välille sekä tuen tarjoaminen saattavat parantaa sijaislasten kiinnittymistä kouluun (Goemans ym., 2018). Huolehtiva toiminta kertoo opettajan ymmärtävän ja tukevan lasta ainutlaatuisen taustansa vuoksi (Celeste, 2011). Opettajilla voi olla perustavanlaatuisen vaikutus lapsiin välittävänä sekä tukevina aikuisina (Tilbury ym., 2014) ja erityisesti nuoret, joilla on todettu enemmän posttraumaattista oireilua (ärtyneisyyttä, pelkoa, surua, keskittymisvaikeuksia tai somaattisia vaivoja) tarvitsevat lisää ja enemmän monitahoisia tukitoimia vastaamaan heidän tarpeisiinsa (Jaramillo & Kothari, 2022).

Opettajien lisäksi havaittiin sosiaalityöntekijöillä olevan merkitystä sijaislapsille (Tilbury ym., 2014). Vaikka monet haastatelluista nuorista arvostivat opettajia, jotka käyttivät aikaa auttaakseen ja rohkaistakseen heitä ja olivat helposti lähestyttävissä, rentoja ja asenteeltaan iloisia, näytti siltä, että opettajat eivät olleet kouluun kiinnittymisen näkökulmasta yhtä tärkeitä sijaislapsille kuin huoltajat ja sosiaalityöntekijät (Tilbury ym., 2014). Tämä korostaa lastensuojelun henkilökunnan elintärkeää roolia vahvistaen, että opetustehtävää ei voi jättää ainoastaan koulun harteille (Tilbury ym., 2014). Positiivinen nuori-sosiaalityöntekijän välisen suhteen laatu oli yhteydessä parempaan tunne-, käyttäytymis- ja kognitiiviseen koulu kiinnittymiseen lapsilla ja nuorilla (Jaramillo & Kothari, 2022). Vaikka nuori-sosiaalityöntekijän suhteen laadussa oli merkittävää vaihtelua ja kehityseroja, niin keskimäärin nuoret raportoivat suhteellisen korkeasta laadukkaasta suhteesta sosiaalityöntekijöihinsä (Jaramillo & Kothari, 2022).

Lapset, jotka olivat 7–9-vuotiaat, raportoivat laadukkaammasta suhteesta sosiaalityöntekijöihinsä verrattuna 10–13- vuotiaisiin ja 14–16 vuotiaisiin nuoriin. Nuoret, jotka olivat 14–16-vuotiaita, raportoiva heikommasta suhteen laadusta heidän sosiaalityöntekijöihinsä. (Jaramillo & Kothari, 2022) Tulokset osoittavat, että nuorilla, joilla on laadukas suhde sosiaalityöntekijäänsä ja jotka kokevat vähemmän posttraumaattisia oireita, on korkein koulu kiinnittymisen taso (Jaramillo & Kothari, 2022). Sen lisäksi nuorten tunne (turvallisuus, vakaus ja sijaiskoitiin kuuluminen) sijoituksen turvallisuudesta oli yhteydessä heidän positiivisten elämäntulosten kanssa tulevaisuudessa ja lopulta kouluun kiinnittymisen kanssa (Mihalec-Adkins ym., 2020). Lapset, jotka raportoivat matalasta sijoituksen turvallisuudesta (paikka tuntuu väliaikaiselta, ei tunne itseään osaksi perhettä tai heitä uhkaillaan pois sijoittamisella) osoittivat enemmän akateemisesti uhkaavaa ongelmakäytöstä kiinnittymiseen (Mihalec-Adkins ym., 2020). Merkittävin sijoitusturvaan liittyvä havainto saattaa olla sen kyky edistää nuorten positiivisia tulevaisuuden odotuksia, mitkä olivat johdonmukaisesti positiivisesti yhteydessä koulu kiinnittymiseen (Mihalec-Adkins ym., 2020). Koulun henkilökunnan, sosiaalityöntekijöiden, sijaishuoltajien (Celeste, 2011) ja opettajien tulisi tehdä yhteistyötä varmistaakseen, että koulu kiinnittyminen ja näin ollen koulunkäynti tulisivat osaksi sijaislapsen henkilökohtaista (Goemans ym., 2018) tapauksen suunnittelua ja seurantaa, koska se tarjoaa lisästrategian heidän koulutuskokemuksiensa parantamiseksi (Tilbury ym., 2014). Ammattialojenvälisen yhteistyön on oltava johdonmukaista ja tarkoituksellista, jotta nämä lapset hyötyisivät niistä (Celeste, 2011).

4.3 Ongelma käyttäytyminen

Nuoret, jotka ovat kokeneet pahoinpitelyä, laiminlyöntiä tai ovat lastensuojelun asiakkaita, ovat merkittävän riskialttiita alhaisille akateemisille tuloksille sekä kärsivät mielenterveysongelmista (Leonard ym., 2016). Sijaisnuorilla, kouluun kiinnittyminen on noussut suojaavaksi tekijäksi akateemisesti uhkaavaa ongelmakäyttäytymistä, niin sisäistä kuin ulkoista käytöstä, vastaan. Sijaisnuoret ovat tällaiselle käytökselle erityisen alttiita. (Mihalec-Adkins ym., 2020) Aikaisemmat tutkimukset osoittavat, että 80 % lastensuojelun lapsista Yhdysvalloissa osoittavat kliinisesti merkittäviä käyttäytymis- ja emotionaalisia ongelmia tai muita mielenterveyden tarpeen indikaattoreita. Vastaava luku yleisen väestön nuorissa on 13 %. (Stiles & Gudiño, 2018) Suomessa kodin ulkopuolelle sijoitetuista 13–17 vuotiaista 53 % oli nuorisopsykiatrian asiakkaana ja 60 % koulukotiin sijoitetulla lapsella on psykiatrinen diagnoosi. Ikätovereiden vastaava luku on 7 %. (uudistamistyöryhmä, 2020)

Ongelma käyttäytyminen voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen käytökseen (Mihalec-Adkins & Cooley, 2020). Ulospäinsuuntautunut käyttäytymismalli näyttää usein aggressiivisuutena, häirintänä, rikollisena toimintana, (Mihalec-Adkins & Cooley, 2020) valehteluna, ylivilkkautena, levottomuutena, (Goemans ym., 2018) tai alkoholin ja huumeiden käyttönä teini-iässä (Stiles & Gudiño, 2018).

Sisäinen käyttäytymisen malli näyttää vähemmän avoimena ja havaittavana (Mihalec-Adkins & Cooley, 2020). Se voi näyttää vetäytymisenä, ongelmia vuorovaikutuksessa, osallistumisessa normaaleissa kanssakäymisen tilanteissa, (Mihalec-Adkins & Cooley, 2020) kiusaamisen kohteeksi joutumisena tai niin, että nuori kantaa paljon huolia mukanaan (Goemans ym., 2018). Sijaishuoltajien voi olla vaikea määrittää lapsen sisäisen käyttäytymisen oireistoa juuri siksi, kun se on vaikeammin havaittavissa (Mihalec-Adkins & Cooley, 2020). Sijaislapsilla on havaittu enemmän tunnehäiriöitä ja vaikeuksia ihmissuhteiden kanssa koulussa ja sijaiskodissa (Mihalec-Adkins & Cooley, 2020), ja sen lisäksi lapsi saattaa toimia väkivaltaisesti itseään kohtaan sijaishuollossa ollessaan (uudistamistyöryhmä, 2020). Nämä ongelmat tunne- ja käyttäytymisen ilmauksissa voivat häiritä heidän sopeutumistaan ja edistymistään (Mihalec-Adkins ym., 2020).

Luokkahuoneessa ulkoinen käyttäytymisen malli on häiritsevämpää kuin sisäinen käyttäytymisen malli, mikä saattaa johtaa negatiiviseen palautteeseen opettajilta ja ikätovereilta (Goemans ym., 2018). Aggressiivisesti käyttäytyviä lapsia suljetaan porukan ulkopuolelle, heitä vältellään, kiusataan tai ei oteta mukaan yhteisiin puuhiin. Pitemmän päälle he alkavat tuntea itsensä täysin ulkopuolisiksi. (Greene & Muurinen, 2009) Reagoidessaan sijaislapsen ulkoiseen käytökseen opettajat ja ikätoverit eivät välttämättä luo välittävää ja turvallista ympäristöä, mitä sijaislapset tarvitsevat voidakseen osallistua täysipainoisesti kouluun (Goemans ym., 2018). Sisäiset ja ulkoiset käyttäytymisen häiriöt voivat estää akateemisen menestymisen, ja ne ovat valitettavan yleisiä sijaishuollossa olevien nuorten keskuudessa (Mihalec-Adkins & Cooley, 2020). Leonard ym., (2016) havaitsivat tutkimuksessaan, että keskiverto kouluun kiinnittymisen taso ennusti vähäisempiä sisäisen ja ulkoisen käytöksen oireita 36 kuukauden seurannassa. Heidän mukaansa korkeampi kouluun kiinnittymisen taso oli yhteydessä parempiin tuloksiin tulevaisuudessa, mukaan lukien sisäisten ja ulkoisten oireiden vähenemisen ja akateemisten saavutusten tason nousemisen. Vahva suhde koulu kiinnittymisen ja mielenterveyden tulosten välillä osoittaa, että koulu kiinnittyminen on vivahteikkaampi ja moniulotteisempi rakennelma kuin vain akateeminen menestys tai hyvät arvosanat (Leonard ym., 2016).

Stiles ja Gudiño (2018) tutkivat koulu kiinnittymisen ja mielenterveysoireiden (sisäisten ja ulkoisten) kaksisuuntaista suhdetta kansallisessa otoksessa Yhdysvalloissa 6–16-vuotiailla nuorilla, jotka olivat kontaktissa lastensuojelun kanssa. Kyseiset löydökset korostavat opiskelijoiden mielenterveysoireiden tärkeää roolia heidän kouluun kiinnittymisessään. Korkeammat sisäisen ja ulkoisen käytösoireilun tasot ennustivat myöhemmin alhaisempaa kouluun kiinnittymisen tasoa (Stiles & Gudiño, 2018). Oppilaat, joilla oli vähemmän sisäistä ja ulkoista käytösoireilua, olivat todennäköisemmin paremmin kiinnittyneempiä kouluun (Stiles & Gudiño, 2018).

Koulu kiinnittyminen oli merkittävästi yhteydessä sijaisvanhempien raportoiman vähäisemmän ulkoisen käytöksen, itseraportoidun vähäisemmän sisäisen ja ulkoisen käytöksen kanssa sekä positiivisemmän itsetunnon ja parempien sosiaalisten taitojen kanssa (Mihalec-Adkins & Cooley, 2020). Prososiaalisen käyttäytymisen ja koulu kiinnittymisen välillä löydettiin yhteys, mikä mahdollisesti osoittaa, että sijaislasten prososiaalinen käyttäytyminen helpottaa suhteiden rakentumista ja yhteenkuuluvuuden tunteen kokemista (Goemans ym., 2018). Lapsilla, jotka ovat paremmin kiinnittyneitä kouluun, on enemmän ja monipuolisempia mahdollisuuksia kehittää sosiaalisia taitojaan (Mihalec-Adkins & Cooley, 2020). Kouluun kiinnittyminen, itsetuntemus ja sosiaaliset taidot näyttävät olevan merkittäviä suojaavia tekijöitä nuorten käytösongelmia vastaan (Mihalec-Adkins & Cooley, 2020).

4.4 Kouluympäristö ja siellä tapahtuva vuorovaikutus

Kouluympäristöllä on merkittävä yhteys siihen, miten oppilaat osallistuvat kouluun. Perheen lisäksi koulua pidetään keskuksena, joka muokkaa lapsen älyllistä, sosiaalista ja emotionaalista kehitystä sekä tulevaisuutta (Celeste, 2011). Koulu käytännöt, opetuskäytännöt, turvallisuus ja opettajien antama tuki vaikuttavat lasten koulu kiinnittymiseen. Kouluympäristö, mikä tukee ja rohkaisee oppilaiden kompetenssin ja autonomian tunteita, edistää oppilaiden oppimismotivaatiota ja sitoutumista. Oppilaiden mahdollisuus sitoutua ja osallistua opetustapahtumiin on yhteydessä heidän koulumenestyksensä tasoon. Oppilaan sitoutumisen taso koulussa on kriittinen ja suora koulumenestyksen ennustaja. (Cage ym., 2022) Koulu voi parhaimmassa tapauksessa tarjota toimivan mahdollisuuden vakauteen ja turvallisuuteen kaikille lapsille (Leonard & Gudiño, 2016). Koulut voivat tarjota ympäristön, joka tukee lapsen kasvua ja kehitystä niin akateemisesti, emotionaalisesti (Leonard & Gudiño, 2016) kuin sosiaalisestikin, sekä vahvistaa muita taitoja kuten resilienssiä ja ongelmanratkaisutaitoja (Leonard & Gudiño, 2021). Celeste

ym., (2011) tutkivat Singaporen kasvatuskodin lasten koulukokemuksia ala-aste ikäisistä lapsista. Vaikka haastateltujen vastaukset koulun roolista kuulostivat epämääräisiltä, he yleisesti ottaen uskoivat, että koulu opettaa heitä olemaan hyviä ihmisiä, heidän oppimat asiat ovat käyttökelpoisia tulevaisuuden ammatissa sekä voi johtaa omavaraisuuteen aikuisuudessa. Yksi haastatelluista kertoi: ”opiskelen ahkerasti... ja kun kasvan aikuiseksi, saan todistuksen ja voin etsiä itselleni työn ja minä voin olla poliisi”. Cage ym., (2022) toteavat, että opiskelija voi olla pitämättä luokasta ja silti osallistua eri aineisiin, koska hän ymmärtää koulun hyödyn omalle tulevaisuudelleen. Opiskelija voi myös täysin pitää luokasta sekä opettajasta, mutta on kykenevän osallistumaan kouluun ja sen oppiaineisiin, hänestä itsestään riippumattomista syistä (Cage ym., 2022).

Tutut opettajat, vakiintuneet sosiaaliset verkostot ja tutut ympäristöt antavat sijaislapsille sosiaalista vakautta ja pääomaa emotionaalisten tarpeidensa tyydyttämiseen. Koulujen henkilökunnalla on potentiaalia vaikuttaa myönteisesti kodin epävakautta kokevien lasten hyvinvointiin. (Leonard & Gudiño, 2016) Kouluympäristön ja oppilaan välisessä alituisessa vuorovaikutuksessa oppilas yrittää vastata sosiaalisen ympäristön vaatimuksiin, ennako-odotuksiin ja aloitteisiin sekä säätelemään omaa toimintaansa suhteessa niihin (Ulmanen, 2017). Goemans ym., (2018) nostavat esiin, että erityisesti opettajien on yritettävä olla osallistavia ja reagoida eirangaistavalla tavalla sijaislasten ulospäinsuuntautuneeseen käyttäytymiseen. Tällä tavoin he edistävät huolehtivampaa kouluympäristöä suosien positiivista sosiaalista käyttäytymistä (Goemans ym., 2018). Tutkimus korostaa tiedon tärkeyttä henkilökunnalle, koska oppilaiden hoitotilanteen tunteminen parantaa heidän kykyään rakentaa yhteyttä heihin. Opettajilta vaatii taitoa osata hyödyntää ja muovata tiedossa oleva tieto toimintasuunnitelmaksi. Se on mahdollista toteuttaa opettajankoulutuksen yhteydessä sekä ammatillisella yhteistyöllä. (Celeste, 2011)

Ihmisen kehityksen edellytys on vuorovaikutus ja yhteys toisiin ihmisiin. Lasten suhteet ikätovereihinsa ovat monimuotoisia ja niiden tarkoitus on tyydyttää erilaisia tarpeita (Celeste, 2011). Luokkakavereiden toverisuhteissa saattaa tapahtua nopeita muutoksia päivittäin ja pysyviä ystävyysuhteita solmitaan harvoin peruskoulun alemmilla luokilla (Piispanen, 2008). Ylivoimaisesti yleisin raportoitu ongelma sijaislasten ja heidän ikätovereidensä välisissä vertaissuhteissa oli ärsytys. Harvat olivat viitanneet sanoihin kiusaaminen tai kiusaaja, joka voi johtua siitä, että lapset pelkäävät kurinpito toimia tai he eivät tiedä, että tietyt ärsytyksen muodot voivat olla kiusaamista. (Celeste, 2011) Jotkut raportoivat kiusaamisesta, kiusan teosta tai häiritsevistä kavereista luokkahuoneessa, mikä vaikutti heidän kykyynsä ja mahdollisuuksiinsa oppia ja osallistua opetussuunnitelmaan. Yksi osallistuneista raportoi: ”yrität vain keskittyä luokassa, kun

sinulla on muita oppilaita takanasi käyttäytyen typerästi ja kaikkea muuta... olen vain kyllästynyt häiriötekijöihin.”(Tilbury ym., 2014) Vaikka moni raportoi osallistuvansa leikkeihin luokkakavereidensa kanssa, eivät kaikki vastanneista ajatelleet, että heillä oli ystäviä. Leikkitoiveisuus yksinään ei siis johtanut ystävyysuhteen syntymiseen. (Celeste, 2011) Positiiviset suhteet kannustavat sopeutumiseen, koulun edistymiseen ja sosiaaliseen integroitumiseen (Celeste, 2011). Hyvä ilmapiiri tukee oppilaiden sosiaalista ja vuorovaikutteista toimintaa sekä auttaa oppimismotivaation luomisessa (Piispanen, 2008). Kodin ulkopuolelle sijoitetut lapset kokevat suurempia haasteita koulussa, koska he kokevat tarvetta salata heidän identiteettinsä. Heidän luottamuksensa ja sosiaalisten taitojen puute sekä puutteellisten resurssien jakaminen toisten kanssa voivat haitata heidän integroitumispyrkimyksiään. (Celeste, 2011) Stiles ja Gudiño (2018) kertovat, että sijaishuollossa olevat lapset, jotka ilmoittivat suuremmasta luokkatoverien tuesta, osallistuivat vähemmän todennäköisesti rikolliseen käyttäytymiseen kuuden vuoden seurannassa.

4.5 Oppimisvaikeudet

Lastensuojeluun osallistuvat nuoret ja lapset tunnistetaan usein haavoittuvaksi väestöksi, jolla on kohonnut riski saada alhaisia akateemisia tuloksia. He kohtaavat lisästressiä liittyen koettuun huonoon kohteluun sekä mahdollisiin kouluhäiriöihin kodin ulkopuolelle sijoittamisen vuoksi. Lastensuojelujärjestelmässä oleville nuorille kouluun kiinnittyminen oli oppilaiden mielenterveyden ja akateemisten saavutusten riippumaton ennustaja. (Cage ym., 2022) Kouluun kiinnittyminen on tärkeä akateemisten tulosten ennustaja (Mihalec-Adkins & Cooley, 2020). Kouluun kiinnittyminen ennustaa luotettavasti lukuisia koulumenestyksen indikaattoreita, kuten parempia arvosanoja, korkeammat standardoidut testitulokset (Mihalec-Adkins & Cooley, 2020), korkeampia akateemisia saavutuksia, koulunkäynnissä pysymistä sekä halua opiskella (Stiles & Gudiño, 2018). Sitä vastoin koulusta irrottautuminen ennustaa huonoa akateemista menestystä ja koulun keskeyttämistä (Stiles & Gudiño, 2018). Aikaisempi akateeminen menestys on yhteydessä koulu kiinnittymiseen, jolloin korkeamman arvosanan omaavat lapset osoittavat korkeampaa kouluun kiinnittymisen tasoa (Goemans ym., 2018). Erityisesti lastensuojelujärjestelmään kuuluvat lapset osoittavat todennäköisemmin heikompia saavutuksia lukemisesta ja matematiikasta, kuin myös yleisten kognitiivisten taitojen osalta, verrattuna lapsiin, jotka eivät ole järjestelmän piirissä. Sen lisäksi näillä nuorilla on kohonnut riski koulunkäynnin keskeyttämiseen, erityisopetuksen palveluihin, korkeatasoinen pidätysten ja koulun keskeytysten määrä sekä muita huonon koulumenestyksen indikaattoreita. (Leonard ym., 2016) Tutkimukset ovat

paljastaneet useita riskitekijöitä, jotka liittyvät opiskelijoiden akateemiseen epäonnistumiseen, rikollisuuteen, mielenterveyteen ja koulun keskeyttämiseen. Sosiodemografiset tekijät, kuten perheen sosioekonominen asema, perheen rakenne, varhaisten akateemisten haasteiden kokeminen ja lievä huono käytös liittyvät huonoihin psykososiaalisiin ja akateemisiin tuloksiin. Kertyneen riskin vaikutusta havainnollistettiin tutkimuksella, joka paljasti, että lapsen haitallisten lapsuuden kokemusten pistemäärän noustessa negatiiviset koulu kiinnittymis- ja suoritusindikaattorit, kuten luokan kertaaminen, läksyjen suorittamatta jättäminen ja kielteinen asenne kouluun, myös lisääntyivät. (Cage ym., 2022) Lapset, jotka pitävät itseään riittämättöminä tai aliarvoisina, saattavat aktiivisesti irrottautua koulusta välttääkseen koetun alisuoriutumisen psykososiaaliset seuraukset (esimerkiksi ei nosta kättä luokassa, koska pelkää antavansa väärän vastauksen). Tämä voi olla erityisen näkyvää sijaisnuorilla, joilla on yleisesti huonompi itsetunto. (Mihalec-Adkins & Cooley, 2020)

Ikätovereihinsa verrattuna sijaislapsilla on usein heikommat arvosanat ja koepisteet, enemmän poissaoloja koulusta sekä suurempi todennäköisyys olla erityisopetuksessa. Vaikka tutkimukset ovat osoittaneet, että 70–95 % sijaisnuorista toivoo pääsevänsä yliopistoon vain noin 10 % entisistä sijaislapsista ilmoittautuivat keskiasteen jälkeisiin oppilaitoksiin ja pienempi prosenttiosuus suoritti tutkinnon loppuun. (Mihalec-Adkins ym., 2020) Sijaishuollon vaikuttavuudesta tiedetään kokonaisuutena vähän, mutta esimerkiksi kodin ulkopuolelle sijoitetuista lapsista vain alle puolet suorittaa toisen asteen tutkinnon (uudistamistyöryhmä, 2020). Korkeampi kouluun kiinnittymisen taso on yhteydessä parempiin koulu tuloksiin tulevaisuudessa, vähäisempään käytösoireiluun sekä korkeampiin akateemisiin tuloksiin (Leonard ym., 2016). Kuten ennustettiin, havaittiin, että keskimääräinen kouluun kiinnittymisen taso ennusti parempia saavutuksia lukemisessa ja matematiikassa sekä alhaisempia sisäisiä ja ulkoisia käytösoireita 36 kuukauden seurannassa (Leonard ym., 2016).

4.6 Koulu vaihdokset ja poissaolot

Ei ole harvinaista, että lapsilla sijoituspaikat vaihtuvat ja heillä voi olla useita sijoitus kohteita (Tilbury ym., 2014). Tämä voi johtaa koulun vaihtamiseen, opetuksesta jälkeen jäämiseen, kavereiden sekä tukea antavien opettajien menettämiseen (Tilbury ym., 2014). Yleisesti ottaen useat sijaispaikan vaihdokset vaikuttavat lapsen koulusuoriutumiseen negatiivisesti (Räty ym., 2014, s. 49). Entisen koulun jättäminen tarkoittaa lapselle myös vakiintuneiden suhteiden katkeamista sekä pyrkimystä luoda uusia suhteita opettajiin ja luokkatovereihin uudessa ympäristössä. Lapselle haaste voi olla ylitsepääsemättömän vaikea, jos kotoa tai koulusta ei tarjota riittävästi tukea siirtymävaiheessa. (Celeste, 2011) Aikaisemmista tutkimuksista käy ilmi, että 65 % Oregonin ja Washingtonin osavaltioiden sijaishuollossa olevista lapsista vaihtoivat koulua seitsemän kertaa tai useammin peruskoulusta lukioon siirryttäessä. Leonard ja Gudiño (2016) tuovat esiin, että myös heidän otoksensa lapsilla oli huomattavaa koulupaikan epävakautta, sillä 76 % otokseen osallistuneista sijaislapsista raportoi käyneensä vähintään kahta eri koulua ja 46.7 % lapsista raportoi käyneensä kolmea tai useampaa eri koulua tutkimuksen 36 kuukauden aikana. Goemans ym., (2018) havaitsivat koulupoissaolojen vaikutuksen sijaislapsiin. Lapset, jotka olivat koulusta pois 1–5 päivää osoittivat keskimäärin alhaisempaa kouluun kiinnittymistä kuin lapset, jotka eivät koskaan olleet pois koulusta. Kuitenkaan ei löydetty merkittävää vaikutusta lapsille, jotka olivat koulusta pois 6–10 päivää tai jopa yli 10 päivää (Goemans ym., 2018). Tämä voi johtua siitä, että otoksessa oli suhteellisen alhainen sijaislasten määrä, jotka olisivat kuuluneet näihin kahteen ääriluokkaan (6–10 päivää tai yli 10 päivää), joten ei ollut tarpeeksi kykyä havaita eroja kouluun kiinnittymisen suhteen (Goemans ym., 2018).

Lainsäädäntö vastasi raportteihin, joissa oli dokumentoitu merkittävää epävakautta lastensuojelujärjestelmään kuuluvien lasten kouluissa ja joissa oli mitattu lukion keskeyttäneiden osuudeksi jopa 75 %. Fostering Connections (kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten asioista huolehtiva taho) asetti osavaltioille uusia vaatimuksia lastensuojelujärjestelmän lasten koulutuksen vakauden parantamiseksi. (Zorc ym., 2013)

5 Pohdinta ja johtopäätökset

Tämän tutkielman tarkoitus oli selvittää kouluun kiinnittymisen merkitystä huostaanotetuilla ja sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla. Erityisesti huomiota haluttiin kiinnittää siihen, mitkä asiat lisäävät kouluun kiinnittymistä, mitä hyötyjä kouluun kiinnittymisestä on sekä mikä tekee kouluun kiinnittymisestä haastavaa. Aihetta on tutkittu kansainvälisesti jonkin verran, mutta kotimaisia tutkimuksia aiheesta ei ole. Kouluun kiinnittymistä voidaan pitää moninaisena ilmiönä, joka on alati muuttuva ja tärkeä osa nuoren toimintakykyä myös lastensuojelussa olevilla nuorilla (Leonard ym., 2016). Moninaisena ilmiönä kouluun kiinnittymiseen liittyy erilaisia osa-alueita ja tutkimuksen lähtökohtana olikin tutkia aihetta monipuolisesti sekä perehtyä laajasti aiheeseen kytkeytyviin tutkimuksiin. Tutkimukset osoittavat, että huostaanotetuilla ja sijoitetuilla lapsilla on moninaisempia haasteita elämässään sekä koulunkäynnissään yleiseen väestöön verrattuna. Lapset viettävät suuren osan lapsuuttaan koulussa, joten sitä kautta heille voidaan tarjota laadukasta koulutusta, vakautta, pysyvyyttä sekä apua traumojen hoitamiseen. Näiden avulla voidaan tukea kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia, kasvua ja kehitystä.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen kautta pyrittiin löytämään vastausta siihen, mitkä asiat lisäävät kouluun kiinnittymistä huostaanotetuilla ja sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla. Tuloksista nousee esiin opettaja-oppilaan suhteen merkitys, huoltajien ja sosiaalityöntekijöiden osallisuuden merkitys, koulumenestys sekä koulusta pitävien ystävien merkitys. Myönteinen suhde opettajaan on olennainen varsinkin koulunkäynnin alussa, sillä se vaikuttaa merkittävästi koulusopeutumiseen ja koulumenestykseen (Räty ym., 2014, s. 45). Huostaanotetuilla ja sijoitetuilla lapsilla kouluvaihdokset ovat valitettavan yleisiä. Sen takia tulisi huolehtia tarvittavasta tuen määrästä lapsen vaihtaessa koulua, jotta hänellä olisi mahdollisuus kiinnittyä uuteen ympäristöön ja siihen kuuluviin ihmisiin. Tutkimuksista nousi esiin, että rohkaiseva ja tukea antava kouluympäristö sekä opettajien antama tuki olivat koulukiinnittymiseen vaikuttavia tekijöitä. Positiivinen ja myönteinen opettajan tuki auttaa oppilaita osoittamaan toisiaan kohtaan samantyyppistä tukea sekä se myös vahvistaa lasten emotionaalista kouluun kiinnittymistä. Emotionaaliseen kiinnittymiseen voidaan katsoa kuuluvan osallistuminen, yhteyden tunne, kouluun kuulumisen tunne, tunteet siitä, että opettaja ja luokkatoverit hyväksyvät sinut (Virtanen, 2016). Sijoitetuilla lapsilla on enemmän tunnehäiriöitä sekä vaikeuksia luoda ihmissuhteita ja nämä vai-

keudet voivat haitata heidän sopeutumistaan koulussa (Mihalec-Adkins & Cooley, 2020). Johdonmukaisuus, selkeät odotukset sekä kannustava työote opettajalta ovat positiivisesti yhteydessä kouluun kiinnittymiseen (Cage ym., 2022).

Toisessa tutkimuskysymyksessä tarkasteltiin kouluun kiinnittymisen hyötyjä huostaanotetuilla ja sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla. Kouluun kiinnittymisestä havaittiin olevan monenlaisia hyötyjä ja tärkeimpinä hyötyinä olivat paremmat akateemiset tulokset (arvosanat ja testitulokset), oppilaan halu opiskella sekä pysyä koulussa ja ongelma käyttäytymisen väheneminen. Yhteys koulu kiinnittymisen ja akateemisen menestyksen välillä on vaistomaisesti järkevää, mutta samankaltainen vahva suhde koulu kiinnittymisen ja mielenterveyden tulosten (ongelma käyttäytyminen) välillä osoittaa, että kouluun kiinnittyminen on moniulotteisempaa sekä vivahteikkaampaa ja rakentuu muustakin kuin hyvistä arvosanoista ja akateemisesta menestyksestä (Leonard ym., 2016). Tutkimustuloksista voidaan huomata, että kodin ulkopuolelle sijoitetuille lapsille on huomattavasti yleisempää kärsiä ongelmakäyttäytymisestä kuin yleisen väestön lapsilla. Ongelma käyttäytyminen voi olla sisäistä tai ulkoista ja näistä jälkimmäinen on koulussa niin sanottua häiriökäyttäytymistä. Kouluun kiinnittymisen tason ollessa korkeampi, oli todennäköisempää, että käytösoireilu väheni ja akateemisten tulosten taso parani (Leonard ym., 2016). Paremmiin kouluun kiinnittyneillä on monipuolisempia mahdollisuuksia kehittää sosiaalisia taitojaan toisten lasten kanssa. Sosiaaliset taidot, itsetuntemus ja kouluun kiinnittyminen ovat merkittäviä suojaavia tekijöitä lasten ja nuorten käytösongelmia vastaan. (Mihalec-Adkins & Cooley, 2020).

Kolmannen tutkimuskysymyksen kautta tarkoituksena oli tarkastella sitä, mikä tekee kouluun kiinnittymisestä haastavaa huostaanotetuilla ja sijoitetuilla lapsilla ja nuorilla. Tutkimustuloksista havaittiin, että haastavaa koulukiinnittymisestä teki oppilaiden kouluvaihdokset ja -poissaolot, haitalliset lapsuuden kokemukset, vajavaiset sosiaaliset taidot sekä ongelma käyttäytyminen. Kouluvaihdokset ovat valitettavan yleisiä huostaanotetuilla ja sijoitetuilla nuorilla. Kouluvaihdoksen voidaan ajatella olevan ratkaisu häiriökäytöksisen lapsen tai nuoren ongelmiin. Se ei kuitenkaan ratkaise tai poista ongelmia, päinvastoin se voi lisätä niitä. Koulun vaihtaminen voi tarkoittaa jo vakiintuneiksi muodostuneiden suhteiden katkeamista sekä yritystä luoda uusia suhteita luokkatovereihin ja opettajiin uudessa koulussa (Celeste, 2011). Uusien suhteiden luomista voi vaikeuttaa jatkuvat kouluvaihdokset, jotka voivat olla ylitypääsemättömän vaikeita lapselle tai nuorelle. Se taas voi johtaa lisääntyviin koulu poissaoloihin. Koulupoissaolojen havaittiin vaikuttavan sijaislapsiin niin, että koulusta usein poissa olevat lapset osoittivat

alhaisempaa kouluun kiinnittymistä kuin lapset, jotka eivät olleet koskaan pois koulusta (Geomans ym., 2018).

Sijaislasten tukeminen koulussa kannattaa aloittaa jokaisen lapsen yksilöllisestä arvioinnista ja välttää lasten leimaamista haasteellisiksi oppilaisiksi, koska suurin osa lapsista käyttäytyy ”normaalien” lasten tavoin (Räty ym., 2014, s. 50). Vanhempien, koulun sekä muiden aikuisten, jotka työskentelevät huostaanotettujen lasten parissa, on kehitettävä ja arvioitava omaa toimintaansa, jotta lasten tasa-arvoiset mahdollisuudet voisivat toteutua (Räty ym., 2014, s. 50). Kaikilla opettajilla ei välttämättä ole minkäänlaista aikaisempaa käsitystä, tietoa tai kokemusta huostaanotetuista lapsista. Osana kehittämistä ja kehittymistä kuuluu myös oma kouluttautuminen. Tarpeellisen tiedon hankkiminen, mikä on relevanttia ja hyödyllistä omassa työssä sijoitettujen ja huostaanotettujen lasten parissa, on tärkeä osa opettajana toimimista. On hyvä muistaa, että sijoitetut ja huostaanotetut lapset eivät ole yhtenäinen ryhmä, joiden tuen tarpeita voitaisiin suunnitella yleisellä tasolla, vaan jokainen lapsi tulisi kohdata omana itsenään (Räty ym., 2014, s. 50).

Lopuksi haluan vielä pohtia sitä, miksi on tärkeää tutkia kyseisten lasten kouluun kiinnittymistä. Ulmasen (2017) mukaan oppilaiden yhteiskuntasuhteensa voi jäädä heikoksi, jos he eivät koe mielekkyyttä ja osallisuutta koulussa. Koulun toiminnasta ja oppimisen tavoitteista etäännyminen voivat pahimmillaan olla alku syrjäytymiselle ja koulupolun katkeamiselle. Heikkosuhte koulun on oppimistulosten lisäksi huolestuttavaa myös lasten ja nuorten kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin kannalta. (Ulmanen, 2017) Koulusta irrottautumisella, varsinkin kun se johtaa koulunkäynnin keskeyttämiseen, on kielteisiä vaikutuksia niin oppilaisiin kuin koko yhteiskuntaan (Virtanen, 2016). Syrjäytyminen on haaste yhteiskunnalle ja uhka sen koheesiolle sekä aiheuttaa huomattavia kustannuksia, mitkä koostuvat menetetyistä tuloveroista ja maksetuista toimeentulo-, asumis- ja työmarkkinatuloista (uudistamistyöryhmä, 2020). Vahvalla monialaisella tuella kyetään turvaamaan lasten ihmis- ja perusoikeuksia sekä hillitsemään syrjäytymistä (uudistamistyöryhmä, 2020). Virtanen (2017) on luonut mallin oppilaiden kouluun kiinnittymisen parantamiseksi ja siinä kouluun kiinnittymisen jatkuvalla vahvistamisella viitataan ennaltaehkäisevään toimintaan. Kyseessä on kolmiportainen malli, jossa ensimmäisellä portaalla on koulun yhteisöllinen oppilashuolto. Siinä kouluun kiinnittymistä vahvistetaan jatkuvasti ja sen katsotaan olevan ennaltaehkäisevää toimintaa, joka koskettaa kaikkia koulun oppilaita. (Virtanen, 2017) Kouluun kiinnittymisen jatkuva vahvistaminen ei auta ainoastaan huostaanotettuja ja sijoitettuja lapsia, vaan koko koulun lapsia, jolloin leimautumisen vaarakin

on pienempi. Laadukas koulutus toimii suojaavana ja ennaltaehkäisevänä tekijänä syrjäytymisriskissä oleville lapsille ja nuorille. Aikaisemmin kaikki sijaishuollossa eivät saaneet suoritettua peruskoulua loppuun, sillä osat kunnista eivät sitoutuneet maksamaan kustannuksia, jotka muodostuivat oppivelvollisuutensa päättäneen alaikäisen peruskoulu opinnoista (uudistustyöryhmä, 20). Oppivelvollisuuden laajentuminen 18 ikävuoteen saakka antaa huostaanotetuille ja sijoitetuille lapsille mahdollisuuden saattaa peruskoulu loppuun sekä mahdollisesti hankkia ammattitutkinto. Tutkintoihin tähtäävään koulutukseen osallistuminen huostaanotetuilla on ollut vähäisempää kuin muilla samanikäisillä (Heino & Johnson, 2010, s. 274). Uuden oppivelvollisuuslain takia on mielenkiintoista nähdä, minkälaista muutosta koulutuspolkuihin tulevaisuudessa tulee.

Kouluun kiinnittymisen merkitystä ei voida väheksyä lapsilla, jotka ovat sijoitettuina kodin ulkopuolelle. Se on tärkeä osa tekijä, joka tukee lapsen koulunkäyntiä ja hyvinvointia kokonaisvaltaisesti. Sen avulla lapsi voi tuntea olevansa osa luokkaa, koulua ja ennen kaikkea hyväksytty omalla itsenään. Yhteys muihin on ensiarvoista ja yhteyden muodostumisen jälkeen on helpompi lähteä ratkomaan ongelmia yhdessä. Opettaja on keskeinen toimija kouluun kiinnittymisen rakentumisessa. Opettaja voi erilaisin keinoin muovata oppilaan- ja oppimisympäristöä niin, että se tukee kouluun kiinnittymistä mahdollisimman paljon. Kaikessa toiminnassa on toimittava lasten etua ajatellen ja niin, että koulu olisi hänen kehitystään ja kasvuaan tukeva paikka.

Lähteet

- Cage, J., Kemmerer, A., Shockley Mccarthy, K., Pitts, B. E., Strolin-Goltzman, J., & Saleh, M. (2022). Measuring school engagement for youth involved with the child welfare system: a structured review of the literature. *Journal of Public Child Welfare*, 1–27. <https://doi.org/10.1080/15548732.2022.2118927>
- Celeste, Y. S. C. (2011). Perspectives of Looked after Children on School Experience - a Study Conducted among Primary School Children in a Children's Home in Singapore. *Children & Society*, 25(2), 139–150. <https://doi.org/10.1111/j.1099-0860.2009.00265.x>
- Goemans, A., van Geel, M., Wilderjans, T. F., van Ginkel, J. R., & Vedder, P. (2018). Predictors of school engagement in foster children: A longitudinal study. *Children & Youth Services Review*, 88, 33–43. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.02.029>
- Greene, R. W., & Muurinen, M. (2009). *Koulun hukkaamat lapset: opas käytösongelmaisten lasten auttamiseksi*. Finn Lectura.
- Heino, T. & Johnson, M. (2010). Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Teoksessa Hämäläinen, U. & Kangas, O (toim.), *Perhepiirissä*. (s. 274). Kelan tutkimusosasto. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17471/Perhepiirissa.pdf?sequence=5>
- Heino, T. & Oranen, M. (2012). Lastensuojelun asiakkaiden koulunkäynti- erityistäkö? Teoksessa Lastensuojelun keskusliitto & Jahnukainen, M (toim.), *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa* ([13., täysin uud. p.]). (s. 172–189). Vastapaino.
- Jahnukainen, M., Pösö, T., Kivirauma, J. & Heinonen, H. (2012). Erityisopetuksen ja lastensuojelun kehitys ja nykytila. Teoksessa Lastensuojelun keskusliitto & Jahnukainen, M (toim.), *Lasten erityishuolto ja -opetus Suomessa* ([13., täysin uud. p.]). (s. 36–38). Vastapaino.
- Jaramillo, J., & Kothari, B. H. (2022). Supportive Caseworkers, School Engagement, & Posttraumatic Symptoms Among Youth in Foster Care. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 39(4), 391–407. <https://doi.org/10.1007/s10560-021-00749-w>
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

- Leonard, S., & Gudiño, O. (2016). Academic and Mental Health Outcomes of Youth Placed in Out-of-Home Care: The Role of School Stability and Engagement. *Child & Youth Care Forum*, 45(6), 807–827. <https://doi.org/10.1007/s10566-016-9357-y>
- Leonard, S. S., & Gudiño, O. G. (2021). Beyond School Engagement: School Adaptation and Its Role in Bolstering Resilience Among Youth Who Have Been Involved with Child Welfare Services. *Child & Youth Care Forum*, 50(2), 277–306. <https://doi.org/https://doi.org/10.1007/s10566-020-09577-y>
- Leonard, S., Stiles, A. A., & Gudiño, O. G. (2016). School Engagement of Youth Investigated by Child Welfare Services: Associations with Academic Achievement and Mental Health. *School Mental Health*, 8(3), 386–398. <http://dx.doi.org.pc124152.oulu.fi:8080/10.1007/s12310-016-9186-z>
- Mihalec-Adkins, B. P., Christ, S. L., & Day, E. (2020). An exploration of placement-related psychosocial influences on school engagement among adolescents in foster care. *Children & Youth Services Review*, 108, N.PAG-N.PAG. <https://doi.org/10.1016/j.chil-dyouth.2019.104616>
- Mihalec-Adkins, B. P., & Cooley, M. E. (2020). Examining individual-level academic risk and protective factors for foster youth: School engagement, behaviors, self-esteem, and social skills. *Child & Family Social Work*, 25(2), 256–266. <https://doi.org/10.1111/cfs.12681>
- Piispanen, M. (2008). *Hyvä oppimisympäristö: oppilaiden, vanhempien ja opettajien hyvyys-käsitysten kohtaaminen peruskoulussa*. [väitöskirja, Jyväskylän yliopisto]. JYX-julkaisu-arkisto. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4871-9>
- Pösö, T. (2016). Johdanto: Mistä puhutaan, kun puhutaan huostaanotosta? Teoksessa Enroos, R., Heino, T., Pösö, T., & Hautanen, T (toim.), *Huostaanotto: lastensuojelun vaativin tehtävä*. Vastapaino.
- Roorda, D. L., Koomen, H. M. Y., Spilt, J. L., & Oort, F. J. (2011). The Influence of Affective Teacher-Student Relationships on Students' School Engagement and Achievement: A Meta-Analytic Approach. *Review of Educational Research*, 81(4), 493–529. <http://dx.doi.org.pc124152.oulu.fi:8080/10.3102/0034654311421793>

- Räty, L., Väliavaara, C., Mäntymaa, S.-M., Saksola, M. & Pirttimaa, R. (2014). Perhehoitoon sijoitettu lapsi koulussa- lasten psykologisen ja pedagogisen alkukartoituksen tulokset. Pe-säpuu ry. Kariteam oy.
- Salminen, A. (2011). *Mikä kirjallisuuskatsaus: johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin*. Vaasan yliopisto. Haettu osoitteesta http://www.uwasa.fi/materiaali/pdf/isbn_978-952-476-349-3.pdf
- Siiskonen, T., Lerkkanen, M-K. & Savolainen, H. (2019). Oppimisen tukeminen. Teoksessa Ahonen, T., Aro, M., Aro, T., Lerkkanen M-K. & Siiskonen T (toim.), *Oppimisen vaikeudet*. Niilo Mäki Instituutti.
- Sosiaali- ja terveysministeriö [STM]. (julkaisuaika tuntematon). *Lastensuojelu*. Haettu 2.3.2023 osoitteesta <https://stm.fi/lastensuojelu>
- Stiles, A. A., & Gudiño, O. G. (2018). Examining Bidirectional Associations between School Engagement and Mental Health for Youth in Child Welfare. *School Mental Health*, 10(4), 372–385. <http://dx.doi.org.pc124152.oulu.fi:8080/10.1007/s12310-018-9248-5>
- Suomen virallinen tilasto (SVT). (2019). *Koulutuksen keskeyttäminen*. [Verkojulkaisu]. Tilastokeskus.fi. Haettu 28.2.2023 osoitteesta https://www.tilastokeskus.fi/til/kkesk/2017/kkesk_2017_2019-03-14_tau_003_fi.html
- Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos [THL]. (2022). *Lastensuojelu 2021*. [Tilastoraportti 22/2022]. Julkari.fi. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144518/Lastensuojelu_2021_korjattu_07062022.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Tilbury, C., Creed, P., Buys, N., Osmond, J., & Crawford, M. (2014). Making a connection: school engagement of young people in care. *Child and Family Social Work*, 19(4), 455–466. <https://doi.org/https://doi.org/10.1111/cfs.12045>
- Toivonen, V. (2017). *Lapsen oikeudet ja oikeusturva: lastensuojeluasiat hallintotuomioistuinissa*. [väitöskirja, Helsingin yliopisto]. Alma talent.
- Ulmanen, S. (2017). *Miten kiinnittyä kouluun? Oppilaiden näkökulma koulutyöhön kiinnittymisen haasteisiin*. [väitöskirja, Tampereen yliopisto]. Suomen yliopistopaino oy. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-03-0465-2>

- Unicef. (julkaisuaika tuntematon). *Lapsen oikeuksien sopimus: koko teksti*. Haettu 2.3.2023 osoitteesta <https://www.unicef.fi/tyomme/lapsen-oikeudet/lapsen-oikeuksien-sopimus/lapsen-oikeuksien-sopimuksen-koko-teksti/>
- uudistamistyöryhmä, L. vaativan sijaishuollon. (2020). *Lastensuojelun vaativan sijaishuollon uudistamistyöryhmän loppuraportti*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2020:28. Julkaisut.valtioneuvosto.fi. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-7164-6>
- Virtanen, T. (2016). *Student engagement in Finnish lower secondary school*. [thesis, University of Jyväskylä]. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-6783-3>
- Virtanen, T. (2017). Näkökulmia oppilaan kouluun kiinnittymiseen. *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti*, 27(2), 4–13. Haettu osoitteesta <https://bulletin.nmi.fi/wp-content/uploads/2017/08/virtanen.pdf>